

ВІДГУК

офіційного опонента доктора психологічних наук, професора

Підбуцької Ніни Вікторівни

на дисертаційну роботу Галати Оксани Станіславівни

«Завзятість у структурі психічної регуляції навчальних дій у школярів та студентів», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія

Актуальність дослідження зумовлена тим, що успіх у різноманітних видах діяльності, в першу чергу в навчальній, залежить від певних особистісних та вольових характеристик, які допомагають людям організувати процес виконання діяльності та управляти ним. Особливо важливою вольовою характеристикою є завзятість, яка виступає одним з предикторів здатності людини контролювати та керувати власною поведінкою, діяльністю. Обмеженість методів і засобів дослідження завзятості та вольових процесів, які регулюють навчальну діяльність, у цілому, обґрунтовують цінність дисертаційного дослідження, оскільки існує необхідність розуміння принципів діагностики, корекції та формування завзятості, особливо в підлітковому та юнацькому віці.

Актуальність дисертаційного дослідження підтверджується тим, що завзятість, також, є чинником активного виховного впливу на нове, підростаюче покоління, що сприяє здатності до вольових завзятих дій. Тому, робота несе велике теоретичне та практичне значення для психологічної науки. Дисертантка у власному дисертаційному дослідженні виконала глибокий теоретичний аналіз проблеми вольової регуляції навчальної діяльності, сформулювала власне визначення завзятої навчальної дії, обґрунтувала та визначила психологічні предиктори навчальної завзятості, як структури регуляції навчальних дій у студентів взагалі, та у студентів з

різними рівнями академічної успішності зокрема. Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягають у розробці психодіагностичного комплексу, спрямованого на вивчення завзятості та регуляції навчальної активності; у побудові регресійних рівнянь, за допомогою яких можна прогнозувати рівень завзятості особистості у навчальній діяльності. Запропонований у роботі діагностичний комплекс, розроблений й апробований опитувальник навчальної завзятості можуть бути використані в роботі практичних психологів закладів освіти. Слід відзначити, що основні положення та результати дослідження Галати О.С. належним чином апробовані та впроваджені у практику (дисертантка надала 2 довідки про впровадження результатів дисертації).

Не викликає сумніву *наукова новизна* результатів дослідження. Серед найбільш вагомих наукових доробок авторки слід відзначити такі:

- виявлено й описано лексикографічне значення поняття «завзятість», яке сформоване у сучасній свідомості носії мови, на основі якого сформульовано авторкою власне визначення завзятості та завзятої навчальної дії у контексті навчальної діяльності школярів та навчально-професійної діяльності студентів;

- розроблено психодіагностичний інструментарій психодіагностики предикторів завзятості та завзятої навчальної дії;

- стандартизовано й апробовано авторський опитувальник навчальної завзятості, який спрямований на визначення актуального рівня навчальної завзятості школярів і студентів;

- виявлено психологічні детермінанти та закономірності прояву завзятої навчальної дії у школярів та студентів, її особистісні, мотиваційні, діяльнісні, когнітивні та поведінкові предиктори;

- апробовано корекційно-розвиваючу програму розвитку навчальної завзятості у формуючому експерименті.

Аналіз змісту дисертації та публікацій дисертантки Галати О.С., дозволяє зробити висновок щодо **наукової обґрунтованості та достовірності** представлених нею результатів. Достовірність одержаних результатів підтверджується основними методами дослідження: аналізом теоретичної літератури з обраної проблематики, експериментальною перевіркою запропонованих методик і математичною обробкою результатів експерименту. Ґрунтовне вивчення першоджерел, яке у загальному налічує 330 найменувань, стало основою для глибокого висвітлення теоретичних основ дисертаційного дослідження, виокремлення й характеризувannya наукових підходів до проблеми завзятості, як вольової та регуляційної якості особистості.

Структура і зміст дисертаційної роботи повністю відповідають науковим запитам дослідження, та складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел до розділів та додатків. У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, чітко формулюються мета та завдання, об'єкт і предмет, наукова новизна, практичне значення дослідження, описуються використані методи та вірогідність висновків, результатів пошукування.

У **першому розділі** своєї дисертації, Галата О.С. визначила ступінь дослідження проблеми вольового контролю за діями у різних теоретичних підходах, лаконічно, але при цьому цілком змістовно і науково охарактеризувала різні підходи до розуміння завзятості, та узагальнила досвід вітчизняних і зарубіжних учених щодо трактування завзятості у сучасній психологічній науці. Дисертантка підкреслює, що на сьогодні у психологічній думці існує чотири уявлення про завзятість: 1) як компонент регуляції діяльності; 2) як інтенційний процес підтримання розпочатої дії; 3) як риса характеру особистості та 4) як складова мотивації досягнення успіху.

На основі описаних уявлень, авторкою сформульовано власне визначення завзятості, саме у навчальному контексті – (с. 50) це прояв сили волі студента чи школяра, задля досягнення довгострокових навчальних цілей, та здатність подолання труднощів, перепон, викликів. Варто відмітити, що авторка обґрунтувала структурний механізм регуляції навчальної діяльності за допомогою завзятості. Як позитивне, слід відмітити представлені та проаналізовані різноманітні теоретичні моделі навчальної завзятості та завзятої навчальної дії (с. 55, 57, 59).

У *другому розділі* представлені результати власного емпіричного дослідження авторки, та зроблено їх глибокий аналіз. Описано програму експериментального дослідження особливостей навчальної завзятості у школярів та студентів у навчальній та навчально-професійній діяльності; обґрунтовано його мету, завдання та основні етапи реалізації; систему критеріїв, показників та методик діагностики предикторів навчальної завзятості. Вибір методик дослідження відповідає меті та завданням роботи. Отримані дані ретельно оброблені за допомогою сучасних методів математичної статистики, а також кваліфіковано інтерпретовані.

Авторкою подано та глибоко проаналізовано результати вільного асоціативного експерименту, результати якого дали змогу описати психолінгвістичні значення завзятості (с.88) актуалізованих у свідомості носіїв мови. Значущим науковим доробком дисертантки є розробка власного психодіагностичного інструментарію – «Опитувальника навчальної завзятості», у концептуальну основу якого лягли результати психолінгвістичного експерименту. Стандартизація опитувальника описана відповідно до правил і психодіагностичних вимог, надійність та валідність опитувальника перевірено за допомогою математико-статистичної обробки. На думку авторки, навчальна завзятість складається з цілеспрямованості, вольових зусиль; самоконтролю особистості можливості доводити розпочате діло до кінця.

Особливо цінним, на нашу думку, є описані Галатою О.С., предиктори завзятої навчальної дії. За допомогою надійного та валідного психіагностичного інструментарію, серед особистісних предикторів дисертанткою виявлено життестійкість, та такі фактори Великої П'ятірки як добросовісність, екстраверсія та відкритість досвіду, когнітивні предиктори представлені чутливістю до зворотного зв'язку. Емоційно-вольові предиктори завзятої навчальної дії характеризуються відсутністю відчуження і вигорання від навчання, та високим загальним рівнем завзятості – grit, який позитивно впливає на формування навчальної завзятості. Мотиваційні предиктори представлені відсутністю академічної прокрастинації та високою академічною саморегуляцією за допомогою власного спонукання та ідентифікованої регуляції; та діяльнісні – копінг-стратегією направленою на виконання задачі та висока самоорганізація діяльності.

Вагомим внеском у психологічну науку є обчислені регресійні рівняння завзятої навчальної дії (с. 158, 162, 166), які мають важливе практичне значення проведеного дослідження, можливості прогнозування актуального рівня завзятості та визначення основних напрямків практичної роботи зі студентами в умовах їх психологічного супроводу. Отримані результати сприймаються переконливо, не викликаючи сумнівів щодо перебігу дослідження та інтерпретації його результатів.

У *третьому розділі* дисертаційної роботи схарактеризовано корекційно-розвивальну програму, спрямованої на стимуляцію завзятості у навчальних діях студентів та проведено її змістовний аналіз апробації. Потреба в цій програмі, необхідність і можливість її використання за участю студентів переконливо обґрунтовані з теоретичної точки зору. Програма спрямована на підтримку та розвиток завзятості у навчальній діяльності, що дозволить студентам досягти високих результатів у навчальній діяльності. Чітко визначені мета, завдання, етапи, напрями і основні мішені розвиваючої і корекційної дії, а також змістові аспекти реалізації тренінгової програми.

Формуючий експеримент є підтвердженням ефективності розробленої корекційної програми. За допомогою формуючих впливів в експериментальній групі студентів удалося досягти адаптивних змін у навчальній завзятості. Позитивна динаміка досліджуваних характеристик у формуючому експерименті доводить позитивну роль корекційно-розвиваючої програми стимуляції навчальної завзятості, описаної авторкою.

Теоретичні та практичні узагальнення, відображені у *загальних висновках до дисертаційної роботи*, свідчать про наскрізне проникнення авторки у проблему дослідження завзятості, як вольового та структурного компоненту регуляції навчальних дій, досягнення мети дослідження та вирішення поставлених завдань, які повністю відповідають висновками дослідження.

Таким чином, здобуті наукові результати, що виносяться на захист, є особистим досягненням автора. Вони проходили апробацію на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях і знайшли втілення в авторських статтях, що з достатньою повнотою відображають основні результати дослідження. Основний зміст дисертації викладено у 14 публікаціях, 3 з яких надруковано у наукових фахових виданнях, які відносяться до наукометричних баз України та 1 – у зарубіжному науковому періодичному виданні, яке видається у Європейському Союзі. Результати роботи мають високий рівень апробації і можуть бути використані як у процесі професійної підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів, так і в консультативній роботі психологів психологічних служб закладів середньої та вищої освіти.

Отже, дисертаційна робота Галати О.С. є логічним за своїм змістом і структурою, завершеним дослідженням, виконаним на високому теоретичному, емпіричному й методичному рівнях.

Представлена вище інформація дає змогу позитивно оцінити дисертаційну роботу Галати Оксани Станіславівни. Разом з тим, слід зазначити певні зауваження та побажання:

По-перше, дисертантка, розкриваючи мотиваційні предиктори завзятості у навчальних діях, не досліджувала мотивацію досягнення респондентів. При цьому існують експериментальні дані про те, що близько половини досліджуваних з високою потребою в досягненнях намагається вирішувати задачу, яка не має розв'язку, протягом усього виділеного на експеримент часу, а серед студентів з низькою потребою в досягненні таких лише 2%. Тож важливим аспектом проведеного дослідження стало б оцінювання ймовірності свого успіху та оцінка складності завдання.

По-друге, стандартизація авторського опитувальника завзятості виконана досить професійно, у групу стандартизації опитувальника навчальної завзятості входили старші підлітки, старшокласники і студенти, що охоплює представників трьох вікових діапазонів. У той же час, зазначимо, що у цих вікових групах провідні види діяльності та соціальні ситуації розвитку різні, через що можливо встановлення різних функціональних механізмів завзятості в навчальних діях. Таким чином, дані про результати тестування бажано було б провести для кожної з вікових груп окремо.

По-третє, при дослідженні взаємозв'язку показників завзятості і показників самоорганізації діяльності, дисертантка не приводить даних про специфіку цих взаємозв'язків окремо для груп студентів з високою і з низькою успішністю. Ці дані істотно б доповнили загальну картину результатів.

По-четверте, у додатках до дисертації бажано було б навести лаконічні описи деяких, найбільш ефективних, на думку дисертантки, вправ, використаних у формуючому експерименту.

По-п'яте, результати формуючого експерименту могли б стати ще більш переконливими, якби авторка перевірила зміни в академічній успішності у студентів – учасників тренінгу.

Висловлені зауваження й побажання не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, яка є самостійним, завершеним дослідженням, має наукову новизну, теоретичне значення, практичну цінність та виконана на високому науковому рівні.

Отже, дисертаційна робота *«Завязатість у структурі психічної регуляції навчальних дій у школярів та студентів»*, відповідає існуючим вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167, а тому, її авторка, *Галата Оксана Станіславівна*, заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії зі спеціальністю 053 Психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та психології
управління соціальними системами
імені акад. І.А. Зязюна,
Національного технічного університету «ХПІ»

